

ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ АВТОБІОГРАФІЧНИХ НАРИСІВ ДЖ. ЛОНДОНА

У статті досліджуються лексико-стилістичні засоби автобіографічних нарисів американського письменника Джека Лондона. Об'єктом дослідження постають твори "Дорога" та "Джон-Ячмінне Зерно". Аналізуються особливості поетики нарисів. Автор вивчає прийоми утворення оказіоналізмів у творах, типові риси авторського стилю Дж. Лондона. Розкривається взаємозв'язок між мовою творів та їх тематикою.

Ключові слова: поетика, нарис, засіб, стиль, стилістичний прийом, оказіоналізм.

Назаренко М.Н. Особенности поэтики автобиографических очерков Дж. Лондона. В статье исследуются лексико-стилистические средства автобиографических очерков американского писателя Джека Лондона. Объектом исследования являются произведения "Дорога" и "Джон-Ячменное Зерно". Анализируются особенности поэтики очерков. Автор изучает приёмы образования окказионализмов в произведениях, типичные черты авторского стиля Дж. Лондона. Раскрывается взаимосвязь между языком произведений и их тематикой.

Ключевые слова: поэтика, очерк, средство, стиль, стилистический приём, окказионализм.

Nazarenko M.M. The peculiarities of poetics of Jack London's autobiographical essays. The article deals with the lexicostylistic devices of autobiographical essays of American writer Jack London. The research objects are the essays "The Road" and "John Barleycorn". The peculiarities of poetics of the essays are analyzed. The author studies the methods of creating occasionalisms in the stories, typical features of Jack London's style. The correlation between the vocabulary of the stories and their subject-matter is revealed.

Key words: poetics, essay, means, style, stylistic device, occasionalism.

Наукове вивчення словесно-художньої практики письменників має давню традицію і залишається актуальною у наш час. Художній твір перебуває в колі пріоритетних об'єктів уваги мовознавців та літературознавців. Письменницька творчість пов'язана з постійним пошуком слова: у мові митець має віднайти засоби для репрезентації свого авторського "я". Протягом ХХ століття американська література переживає час однієї з найінтенсивніших взаємодій традиційних і новаторських стильових тенденцій. З огляду на це не втрачає актуальності питання функціонування мови як першооснови стилю в текстах американської художньої словесності означеного періоду.

Творчий шлях Дж. Лондона здебільшого вивчався у літературознавчому аспекті. Автори літературно-критичних досліджень поцінують мовну майстерність Джека Лондона, називаючи серед доміант ідіостилю письменника розкутість форми, поглиблену метафоричність, віддалену асоціативність, схильність до словесного експерименту, контрасту тощо.

Значну увагу вивченню творчості Джека Лондона приділяли такі дослідники, як І. Луніна, І. Стоун, В. Биков, О. Росін, Т. Денисова, І. Корунець, Е. Журбіна, Л. Кайда, Г. Анікін, Н. Михальська та інші.

У цілому прозові твори Дж. Лондона в аспекті лінгвістичної проблематики були об'єктом нечисленних наукових студій. Зважаючи на брак фахових розвідок, присвячених аналізу мовних та структурних особливостей автобіографічних нарисів "Дорога" та "Джон-Ячмінне Зерно" Джека Лондона, постає необхідність різноаспектного вивчення мовотворчості цього письменника.

Метою статті є дослідити особливості поетики автобіографічних нарисів американського письменника Дж. Лондона.

Об'єктом дослідження є автобіографічні нариси "Дорога" та "Джон-Ячмінне Зерно".

Предметом дослідження постають мовні особливості нарисів "Дорога" та "Джон-Ячмінне Зерно" Джека Лондона.

Твір "Дорога" написаний досить простою мовою, тим не менш, є автобіографічним і розповідає безліч цікавих фактів з минулого письменника. Джек Лондон без збентеження розповідає про те, чим займався в період свого бродяжництва. Зізнається у крадіжці, брехні, обмані, шахрайстві та багатьох інших речах, і тут же визнає, що бродяжництво ніколи не було для нього чимось більшим, ніж простим захопленням, забавою. І в той же час у своїх оповіданнях він показує, як пережиті ним у "Дорозі" пригоди позначилися на його особистості, як навчили у лічені миті розуміти психологію людей, придумувати короткі історії і викликати у людей співчуття й інтерес [Денисова 1978, с. 79].

Окремої уваги заслуговує картина країни, яку з кінця в кінець перетинають незліченні бродяги. Не завжди симпатична і настроює на оптимістичний лад, але завжди реалістична і дуже приваблива, дорога Джека Лондона пронизує читача духом романтики і дорожніх пригод і кличе з собою в подорож по Америці кінця ХІХ століття.

"Джон-Ячмінне Зерно" – твір суто автобіографічний, написаний для того, щоб застерегти людство від тієї страшної руйнівної сили, якою є алкоголь. Замість жадоби життя, замість тяжіння до творчості, алкоголь породжує Білу Логіку – байдужість до руйнування, смерті, загибелі. І полює Біла Логіка на кращих – найталановитіших, найщедріших, найвідвертіших. А тому вона і небезпечна для кожної людини і всього людства. Небезпечна і страшна, бо підкрадається потихеньку, руйнує підступно, поступово і безповоротно. Письменник закликає людей дати бій алкоголю, відмовитися від нього назавжди. Крім цього заклику-попередження, повість цінна і тим соціальним аналізом, який подає в ній автор. Він переконливо показує, що розвитку і

розквіту алкоголізму серед народу сприяють ті вбогі, бездуховні, гіркі умови існування, в які він був поставлений соціальним ладом, бо пивні заклади – це єдиний притулок злидарів [Денисова 1978, с. 78].

Головна домінанта, що проходить крізь усю творчість письменника, – людина. “Моє найвразливіше місце – це прагнення вивчити людську природу. Не визнаючи бога, я зробив предметом свого поклоніння людину і, звичайно, встиг дізнатися, якою низькою вона може бути. Але від цього моя повага до неї тільки зросла, тому що це дозволяє чіткіше побачити ті гігантські висоти, яких вона може сягнути. Яка вона маленька і яка вона велика! Але це найвразливіше місце – бажання докопатися до душі кожної нової людини – завдало мені багато неприємностей” [Корунець 1994, с. 12].

Герой автобіографічних нарисів Джека Лондона – людина, якій завжди притаманний певний комплекс рис характеру, єдиний стрижень. Це завжди особистість, що “не вписується” у суспільство, у звичне середовище, не хоче будувати своє життя на буржуазних законах і водночас прагне досягти ідеалу. Герой жадав багатства, він активний і життєдіяльний, але багатство як таке для нього не є фетишем – значно вище стоять закони гуманізму і закони природи [Денисова 1978, с. 65].

У кращих творах письменника діалоги гранично стислі, лаконічні. Епізоди, в яких передано дії персонажів, не описано, а зображено відчутно і зримо. І навіть описи, якщо вони є, мають власну специфіку, відзначаються своєрідністю художньої манери – динамічної, зосередженої, енергійної, точної і чіткої навіть у синтаксисі. Яскравість і пафосність, а іноді навіть мелодраматизм поєднуються з напруженістю і динамічністю, що досить вільно досягається майстром прози в межах англійської мови, яка майже не знає складно підрядності [Ципоруха 2000, с. 59].

Мова героїв Дж. Лондона позначена різностильовістю, колоритністю. Для героїв письменника сленг є єдино можливим способом вираження думок, а тому органічно вписується в контекст художнього твору і в стиль письменника. Пластичність і виразність мови, пружність і насиченість ритму, багатство і точність у використанні стилістичних засобів – все це великою мірою сприяло успіхові письменника і зробило його прозу невмирущою.

Саме на лексичному рівні художня мова найвиразніше виявляє свій образотворчий потенціал. Художнє слово як своєрідний спосіб комунікації є носієм не лише предметно-понятійної інформації, а спрямовано насамперед на актуалізацію емоційно-оцінних конотацій, на вербалізацію образно-чуттєвих вражень, уявлень.

Аналіз фактичного матеріалу засвідчив переважання в художньому мовленні слів із категоріальним значенням предметності. І.В. Корунець зазначає, що предметно-понятійний світ у змодельованій Дж. Лондоном естетичній дійсності репрезентують субстантивні одиниці 7 різних лексико-семантичних груп. Першу групу формують одиниці часу, до складу другої групи входять соматизми, до третьої групи входять назви напоїв та їжі, четверту групу формують об’єкти флори та фауни, п’ята група наповнена назвами предметів побуту, шоста група сформована із назв професій, сьому

групу утворюють назви національностей [Корунець 1994, с. 36]. Актуальними для мовотворчості Дж. Лондона є просторові поняття. Репрезентативними виявилися також абстрактні поняття – назви екзистенційно-почуттєвої й мислиннево-мовленнєвої сфер. Поодинокими прикладами в автобіографічних нарисах письменника представлені назви споруд та музичні інструменти. Аналіз контекстуальної сполучуваності актуалізованих іменників засвідчив, що в автобіографічних нарисах Дж. Лондона домінують субстантивні слова на позначення прізвиськ здебільшого зазнають метафоричного переосмислення за принципом зооморфізації та флороморфізації. Повсякденна людська свідомість не знає обмежень у процесі створення зооморфних характеристик. Потенційно всі зооморфізми можуть бути використані для образної характеристики та соціальної оцінки людини. Негативні зооморфізми переважають над позитивними, що пов'язано з тенденцією мови фіксувати відхилення від норми в негативний бік. У створенні зооморфічних перенесень має значення належність людей до різних культурних ареалів, а, отже, є дві особливості у створенні метафори та метонімії: 1) використання різних образів тварин, що соціально або естетично значущі для певних народів. Такими, наприклад, для китайців є ельа (дикий кінь), ханьчань (осіння цикада), для японців – тако (восьминіг), камо (качка), кавадзунебо (жаба); 2) різноманітні уявлення про тварину. Джек Лондон користується такими зооморфізмами: Тигр, Риба, Павук. Вторинне перенесення відбулося від назви тварини на прізвисько людини. Зооморфізми також зафіксовано як назва шхуни (“Північний олень”) та назви острова. На думку дослідників, рослинна символіка сягає глибокої давнини і, очевидно, передує тваринній, оскільки стосунки стародавньої людини зі світом флори беруть початок раніше, ніж із зооморфним світом, - із часів збирання їжі, ліків, матеріалів побуту тощо, а мисливство, полювання, одомашнення тварин відбувається значно пізніше. Тому сфера рослинного світу посідає значне місце у художніх творах. Джек Лондон метафорично переосмислює прізвисько свого головного героя автобіографічного нарису “Джон-Ячмінне Зерно”. Флороморфічне перенесення відбулося від назви рослини на прізвисько людини. Таким чином, на основі аналізу автобіографічних нарисів Дж. Лондона було виявлено показові для його мовотворчості групи лексичних одиниць, а саме: зооморфізовані та флороморфізовані субстантивні назви, лексеми та okazіоналізми. Більшість індивідуально-авторських слів з'явилися внаслідок дії аналогії. Словотворення okazіоналізмів у нарисах Дж. Лондона здійснюється такими способами: 1) суфіксальним; 2) префіксальним; 3) префіксально-суфіксальним; 4) осново складанням [Денисова 1978, с. 105].

На думку І.В. Корунець, мовностилістичне новаторство Дж. Лондона демонструють okazіоналізми-демінітиви. Ефект okazіональності створюється в результаті порушення правил структурно-семантичного поєднання морфем у слові. У художньому мовленні нестандартність словотвірних інновацій, виявляючись у формально-змістовій невідповідності між мотивуючим і мотивованим словами, є стилістично маркованою [Корунець 1994, с. 39].

Індивідуальність стилю Дж. Лондона увиразнюють складні номінації, уведені в контекст з ідейно-естетичною метою – підкреслити унікальність та

цінність кожної миті життя, надати буденному неповторності. Письменник намагається оновити, розширити зображувально-виражальний потенціал мови. На основі лінгвостилістичного аналізу автобіографічних нарисів Дж. Лондона Т.Н. Денисова виділяє найтипівіші способи вираження ознак у складних новотворах: 1) шляхом порівняння: Джон-Ячмінне Зерно, матрос-датчанин, дівчина-підліток тощо; 2) шляхом редуплікації: два-три келихи, дванадцятатринадцята година; 3) шляхом протиставлення (антонімічне поєднання слів): воля-неволя; 4) шляхом сполучення семантично близьких лексем: тьма-тьмуца, час-інший, давним-давно [Денисова 1978, с. 115].

Індивідуально-авторські неолексеми Дж. Лондона надають його висловам несподіваної метафоричності, яскравого емоційно-експресивного забарвлення.

Специфікою стилю Джека Лондона визначено тяжіння до ускладненої метафоричної мови, до асоціативної розкутості в процесі мовної естетизації дійсності, що нерідко визначає герметичність авторської метафори.

Ускладненість виявляється як на поверхневому рівні, так і у плані змісту, на рівні глибинної структури – у багатовимірності асоціативного потенціалу мови нарисів, множинності прочитання словесно-художніх образів.

Мова – організаційний центр ідіостилу письменника. Наука про стиль художнього тексту – це особлива галузь філології, дотична за проблематикою до філософії, психології, культурології та інших дисциплін. Тому **перспективним напрямком** у дослідженні є комплексний підхід до аналізу ідіостилу письменника з позицій мовознавства, літературознавства, естетики, етнографії, психології тощо, який спрямований на виявлення у тексті мовних знаків національної культури, на розкриття проблем авторського задуму, зв'язку композиційної структури, тематики, ідейних тенденцій та образної системи твору.

Література

1. Денисова Т.Н. Джек Лондон: Життя і творчість / Т.Н. Денисова. – К. : Дніпро, 1978. – 126 с.
2. Журбина Е.В. Искусство очерка / Е.В. Журбина. – М. : Советский писатель, 1982. – 220 с.
3. Кайда Л.В. Стилистика текста: от теории композиции к декодированию / Л.В. Кайда. – М. : Флинта, 2004. – 208 с.
4. Корунець І.В. Джек Лондон / І.В. Корунець. – К. : Знання, 1994. – 48 с.
5. Літературознавчий словник-довідник / [авт.-уклад. Гром'як Р., Ковалів Ю.] – К. : ВЦ "Академія", 1997. – 752 с.
6. Лондон Дж. Собрание сочинений / Дж. Лондон. – Х. : Фолио, 1994. – 495 с.
7. Ципоруха О.М. Теорія есе: європейські та американські концепти / О.М. Ципоруха // Мандрівець. – 2000. – №5-6. – С. 58-63.